

Отмечается, что более половины своих доходов украинцы тратят на продукты питания, при этом непосредственные производители продукции сельского хозяйства не имеют возможности осуществлять расширенное воспроизводство, поскольку современная структура цены продуктов питания, в которой доля сельхозпроизводителей составляет 34%, не позволяет возмещать издержки производства. Автор доказывает, что адекватная, просчитанная, взвешенная и прозрачная ценовая политика хозяйствующих субъектов, в том числе государства, в агропромышленном производстве является предпосылкой эффективного социального и экономического развития страны.

Ключевые слова: ценовая политика, продукты питания, структура цены, производители продукции сельского хозяйства, социально-экономическое развитие.

Amanov B. Pricing policy in agricultural production as the basis of socio-economic development of the country

The article analyzes the current socio-economic situation in Ukraine. Peculiarities of pricing in the food market. It is noted that more than half of their income Ukrainians spend on food, with the direct producers of agricultural products have been unable to expanded reproduction, as a modern structure food prices, in which the proportion of farmers is 34%, can not compensate for the cost of production. The author argues that an adequate, calculated, balanced and transparent pricing policy of economic entities, including the State in agricultural production is a prerequisite for effective social and economic development of the country.

Keywords: pricing, food, price structure, the producers of agricultural products, the socio-economic development.

Рецензент – Онегіна В.М., д.е.н., професор

УДК 338.439.52:339.9

ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МОЛОКОПРОДУКТОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

**АНТОЩЕНКОВА В.В., К.Е.Н.,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

Постановка проблеми у загальному вигляді. Молокопродуктовий сектор для України є стратегічно важливим, перш за все для забезпечення повноцінного розвитку нації, адже для здорового харчування людини – молочні продукти є незамінними. А враховуючи, що попит на молоко та молочні продукти в світі буде тільки зростати, український молокопродуктовий сектор має дієвий стимул для ефективного розвитку, враховуючи власний потужний експортний потенціал.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам експортної діяльності молокопродуктового сектору приділяється значна увага в працях Т. В. Хворост [1], Л. І. Нейкової [2], С. В. Щербини [4], Т. М. Чіпко [6], В. В. Антощенкої [9] та інших науковців. Однак численні проблеми залишаються не вирішеними, а Україна поступово перетворюється в імпортера молочної продукції, не використовуючи власний експортний потенціал і знищуючи національне молокопродуктове виробництво.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження експортного потенціалу молокопродуктового сектору України.

Виклад основного матеріалу. Молочні продукти є надзвичайно цінними продуктами харчування в раціоні людини, що зумовлює стратегічну важливість ефективного функціонування молокопродуктового підкомплексу. Одним із пріоритетних напрямів розвитку підприємств молокопродуктового підкомплексу в сучасних умовах є активізація експортної діяльності. Тим більш, що ситуація на світовому ринку молока характеризується зростанням обсягів споживання молока та молочних продуктів, перш за все в країнах з великою чисельністю населення, враховуючи підвищення рівня життя громадян (наприклад Китай, Індія).

Найбільшими експортерами молока в 2013 р. були країни Океанії та Європи, які експортували відповідно 21,2 та 22,9 млн. т молока, що складає 30,8 та 33,2% від загальносвітового обсягу продажу. При цьому, у динаміці найшвидшими темпами зростають експортні поставки в країнах Океанії, де головним експортером виступає Нова Зеландія, частка якої в загальносвітовому експорті складає близько 26%. Океанія виступає найбільш потужним регіоном, що постачає молочну продукцію на світові ринки, й визначає загальну ситуацію на світовому молочному ринку. Крім Нової Зеландії, провідними експортерами молочної продукції можна вважати також США, Білорусь та Аргентину, питома вага яких в загальному обсязі зовнішнього продажу в 2013 р. становила 15,1%, 6,3 та 3,6% відповідно. Відносно стабільним залишається обсяг експорту молока країнами Азії, які щорічно експортують близько 10,5% світового експорту молока на зовнішніх ринках [1].

Молокопереробний підкомплекс України має значний потенціал для завоювання високих конкурентних позицій, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, тому являє собою одну із найбільш перспективних та інвестиційно привабливих галузей сільського господарства. Але відсутність підтримки з боку держави

значно гальмує розвиток експортного потенціалу підприємств даної галузі. Для зміни ситуації необхідне вдосконалення бюджетної, податкової, інвестиційної фінансово-кредитної політики держави та внесення відповідних змін до законодавчої бази, які нададуть можливість товаровиробникам змінити на краще існуючу ситуацію на ринку молока [2].

Важливою передумовою успішності експорту молочних продуктів в умовах висококонкурентного ринку є об'єктивна оцінка та своєчасність формування експортного потенціалу молокопродуктового підкомплексу. До процесу формування експортного потенціалу залучаються всі його складові – галузь молочного скотарства, молокопереробна промисловість та підприємства інфраструктури аграрного ринку. Водночас реалізують експортний потенціал молокопродуктового підкомплексу, тобто безпосередньо здійснюють експортну діяльність, тільки молокопереробні підприємства. Тому при оцінці експортного потенціалу молокопродуктового сектору важливим завданням є впровадження нових технологій виробництва і повна модернізація або заміна застарілого обладнання з метою виробництва конкурентної продукції.

Кожний етап розвитку України як незалежної держави вимагає постановки адекватних стратегічних цілей, їх конкретизації відповідно окремих сфер і галузей економіки. Ця теза поділяється багатьма українськими економістами. «...Якщо на початкових етапах ринкової трансформації найважливішими її інституціональними передумовами вважались лібералізація, приватизація та корпоратизація, макроекономічна стабілізація», – зазначає Д. Г. Лук'яненко, – «то на сьогодні домінує ідея здатності держави забезпечити середовище, що стимулює внутрішню і міжнародну конкурентоздатність національних підприємств та об'єднань. Таким чином, вирішального значення для економічного розвитку України набуває макро- і мікро-збалансована структурна політика та її інституціональне забезпечення» [3, С. 533].

Дійсно, не забезпечивши внутрішній розвиток молокопродуктового сектору і його складових, неможливо забезпечити конкурентоспроможність української продукції, в тому числі і молочної на світовому ринку. Однак для молокопереробних підприємств експорт молочної продукції є більш прибутковим ніж реалізація на внутрішньому ринку, особливо враховуючи постійне зниження купівельної спроможності населення.

На думку С.В. Щербини [4], основними причинами, які змушують молокопереробні підприємства України здійснювати подальше освоєння міжнародних ринків молочної продукції, є такі: по-перше, міжнародні ринки молочної продукції відкривають значні можливості для нарощування виробництва, збільшення доходів, отримання додаткових конкурентних переваг за рахунок ефекту масштабу; по-друге, вихід на зовнішні ринки дозволить диверсифікувати ризики як комерційного, так і політичного характеру; по-третє, освоєння зовнішніх ринків має стати стимулом впровадження міжнародних стандартів якості у процесі виробництва, переробки та реалізації продукції вітчизняної молочної галузі.

В табл. 1 представлено натуральні обсяги експорту та імпорту молочних продуктів в Україні за 2012-2013 роки.

Таблиця 1

**Обсяги експорту-імпорту молокопродуктів в Україні
за 2012-2013 роки, тонн**

Найменування продукції	Експорт (за роками)			Імпорт (за роками)			Експорт до імпорту, % (2013 р.)
	2012	2013	2013 р. до 2012 р., %	2012	2013	2013 р. до 2012 р., %	
Молоко і вершки	5903	7623	129,1	3764	6081	161,6	125,4
Молоко згущене	45002	30303	67,3	8564	9195	107,4	+3,3 рази
Кисломолоч-на продукція	3091	3283	106,2	8496	12079	142,2	27,2
Молочна сироватка	24562	34408	140,1	987	2384	+2,4 рази	+14,4 рази
Масло тваринне	679	3860	+ 5,7 рази	8978	14006	156,0	27,6
Сир	67673	58987	87,2	17085	19321	113,1	+3,1 рази
Морозиво	2949	3012	102,1	642	815	126,9	+3,7 рази
Казеїн	6608	3292	49,8	3	41	+ 13,7 раз	+4 рази

*Джерело – складено автором на основі даних Держслужби статистики України [5].

Україна являється одним із потужних експортерів молочної продукції. І хоча в 2013 році експорт сирів (твердих) скоротився на 12,8%, молока згущеного майже на 33% (30303 т в 2013 році), казеїну в два рази (3292 т), однак експорт масла тваринного зріс практично в 6 раз і становив в 2013 році – 3860 т, молока і вершків на 30% (7623 т), кисломолочної продукції на 6,2% (3283 т) та молочної сироватки на

40% (34408 т). Отже Україна експортує досить широкий асортимент товарної молочної продукції. Основними імпортними молочними продуктами залишаються сири, імпорт яких зріс на 13% і становив в 2013 році 19321 т., масло тваринне (14006 т) імпорт якого зріс на 56%. Також в 2013 році, порівняно з попереднім роком, експортували в 2,4 рази більше молочної сироватки (2384 т), на 27% більше морозива (815 т), на 61,6 % більше молока і вершків (6081 т), на 42,2% експортували більше кисломолочної продукції (12079 т) та в 13,7 разів більше казеїну (41 т).

Основними категоріями молочної продукції, які демонструють переважання імпорту в Україні, є кисломолочна продукція та тваринне масло приблизно в 3,5 рази. Однак по таким категоріям як «молоко згущене» (в 3,3 рази більше експортуємо), молочна сироватка (в 14,4 разів більше експортуємо), сири (в 3,1 рази більше експортуємо) та казеїн (в 4 рази більше експортуємо) Україна проявляє свій потужний експортний потенціал.

Таблиця 2

**Обсяги експорту та імпорту молокопродуктів в Україні
за 2012, 2013 роки, тис. дол. США**

Найменування продукції	Експорт (за роками)			Імпорт (за роками)			Експорт до імпорту, % (2013 р.)
	2012	2013	2013 р. до 2012 р., %	2012	2013	2013 р. до 2012 р., %	
Молоко вершки	4551	5584	122,7	4397	7258	165,1	76,9
Молоко згущене	101437	75855	74,8	25900	27055	104,5	+2,8 рази
Кисломолоч-на продукція	4476	4897	109,4	15977	21652	135,5	-4 рази
Молочна сироватка	24942	44192	177,2	1900	7067	+3,7 рази	+6,3 рази
Масло тваринне	2887	22204	+7,7 рази	37673	67311	178,7	-3 рази
Сири	358448	362282	101,1	91538	111176	121,5	+3,3 рази
Морозиво	6349	6906	108,8	3502	4564	130,3	151,3
Казеїн	46957	29869	63,6	26	231	+9 рази	+129 разів
Разом	550047	551789	100,3	181913	246314	135,4	+2,3 рази

*Джерело – складено автором на основі даних Держслужби статистики України [5].

В табл. 2 представлено вартість експорту та імпорту молочних продуктів в Україні за 2013 та 2012 роки. Отже, в 2013 році експорт української молочної продукції (табл. 2), становив 551,8 млн дол. США

(враховуючи морозиво). В вартісній структурі молокопродуктового експорту України вже багато років поспіль переважаючу позицію займають сири (59%) або 362,3 млн дол. США, молоко згущене (13,7%), молочна сироватка (8%), казеїн (5%) та масло тваринне (4%). Незважаючи на те, що Україною в 2013 році було експортовано майже на 30% більше такої категорії молочних продуктів, як «молоко і вершки», однак вартість імпорту перевищила експорт даної категорії продукції на 23 % і становила в 2013 році – 7,3 млн. дол. США. В чотири рази перевищила вартість імпорту по категорії «кисломолочна продукція» (21,7 млн. дол. США). В три рази вартість імпорту масла тваринного (67,3 млн. дол. США) перевищила вартість його експорту в 2013 році. По іншим категоріям молочної продукції Україна отримала позитивне сальдо. Найбільше вартість експорту в 2013 році порівняно з 2012 роком переважала по сиру в 3,3 рази (362,3 млн. дол. США), по згущеному молоку в 2,8 рази (75,9 млн. дол. США), по молочної сироватці в 6,3 рази (44,2 млн. дол. США), по казеїну в 129 раз (29,9 млн. дол. США).

Таблиця 3

Динаміка обсягів експорту, імпорту та зовнішньоторговельного сальдо молочної продукції України, млн. дол. США

Показники	Роки				Відхилення в 2013 р. порівняно з 2012 р., млн.дол.США
	2010	2011	2012	2013	
Імпорт	111	133	178	242	+64
Експорт	543	593	497	515	+18
Сальдо	432	460	318	273	-45

*Джерело – складено автором на основі даних Держслужби статистики України [5].

Зовнішньоторговельне молочне сальдо у 2013 році становило 273 млн дол. США і зменшилося на 14,2% або на 45 млн. дол. США, порівняно з 2012 роком та на 159 млн. дол. США порівняно з 2010 роком. До основних причин цього належать повільні темпи зростання експорту разом із галопуючим імпортом. Україна поки що є нетто-експортером молочної продукції. Однак, якщо тенденції не зміняться, а продовжаться, то наша країна, маючи доволі значні обсяги поголів'я та виробництва молока, може опинитися серед імпортерів цієї продукції, яка могла б приносити значні доходи й вигоди як державі, так і виробникам.

У сучасних умовах господарювання зростає необхідність реалізації адекватної аграрної політики, одним із елементів якої є визначення зовнішньоекономічних векторів розвитку агропродовольчої сфери. Торговельна політика держави має сприяти формуванню експортного потенціалу сільськогосподарської сировини і продовольства, рівень якого безпосередньо впливає на ефективність функціонування аграрного сектору економіки [7]. Важливо зауважити, що перш ніж експортувати сільськогосподарську сировину, держава повинна забезпечити внутрішнє споживання та завантажити власні виробничі потужності переробних підприємств, в тому числі і молокопереробних. І вже потім орієнтуватися на експорт готової молочної продукції, після повного задоволення внутрішніх національних потреб.

Найважливішими економічними важелями державного регулювання як усього АПК, так і інтеграційних структур у молокопродуктовому підкомплексі є: бюджет (позики, компенсації, дотації, лізинг, фінансування окремих заходів тощо); ціни; податки (пільгові, диференційовані); кредит (пільговий, товарний тощо); страхування. Вплив держави на цінову політику може здійснюватися як адміністративними, так і економічними методами. У будь-якому випадку державна регуляторна політика має бути прозорою й зрозумілою всім учасникам економічних відносин [9, с.94].

Україна має реальні можливості і необхідні ресурси для нарощування зовнішньоторговельного потенціалу молочної промисловості, що є передумовою здобуття вітчизняним молокопродуктивним сектором конкурентних переваг та досягнення економічного зростання.

Висновки. Реальна трансформація експортного потенціалу молокопродуктового сектору України передбачає взаємодію всіх чинників внутрішньоекономічного розвитку зі зміною співвідношення між ними. Більш тісна взаємодія української економіки зі світовою зумовлюється значною потребою в нових технологіях, інвестиційних та фінансових ресурсах. Основними передумовами розвитку експортного потенціалу та інтеграції українського молокопродуктового сектору в міжнародну економіку є: системна ринкова трансформація; розвиток складових структур молокопродуктового сектора, в тому числі національного молочного скотарства; розвиток внутрішньої торгівлі; реструктуризація економіки; формування відкритої економіки, розвиток не лише зовнішньої торгівлі, а й руху факторів виробництва між країнами.

Література.

1. Хворост Т. В. Розвиток світового та національного ринків молочної продукції / Т. В. Хворост // [Електронний ресурс]. – Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка", № 11, 2014. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.
2. Нейкова Л. І. Проблеми виходу вітчизняних підприємств молокопереробного підкомплексу АПК на закордонні ринки / Л. І. Нейкова, К. Р. Маноха // Ефективна економіка [Електронний ресурс]. – Електрон. наук. фах. вид. №12, 2013. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.
3. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації: Монограф. / За ред. Д. Г. Лук'яненка. – К. КНЕУ, 2001. – 538 с.
4. Щербина С. В. Зовнішньоторговельна політика України та її вплив на експортний потенціал молокопереробних підприємств / С. В. Щербина // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Scherbina.pdf>.
5. Офіційний веб сайт Держкомстату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Чіпко Т. М. Експортний потенціал АПК України у вирішенні світової продовольчої кризи / Т. М. Чіпко // Геополітика и екогеодинамика регионів. – 2014, Том 10, Вып. 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://geopolitika.crimea.edu>.
7. Про затвердження Концепції науково-технічного розвитку галузей агропромислового виробництва України на період до 2015 р. від 10.04.2008р. № 240 : Наказ М-ва аграрної політики України // Агрокомпас. – 2008. – № 6. – С. 20-21.
8. Світова організація торгівлі (СОТ) – правова та інституціональна основа світової торговельної системи [Електронний ресурс]. – Українська асоціація імпортерів та експортерів. – Режим доступу : <http://www.uaie.org>
9. Антощенко В. В. Удосконалення економічних відносин між суб'єктами молокопродуктового комплексу в умовах розвитку інтеграційних процесів / В. В. Антощенко // Колект. монограф. – Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2014. – С. 87-94.

Антощенко В. В. Експортний потенціал молокопродуктового сектору України

В статті досліджується експортний потенціал молокопродуктового сектору України. Україна має хороші можливості і необхідні ресурси для нарощування зовнішньоторговельного потенціалу молочної промисловості. Реальна трансформація експортного потенціалу молокопродуктового сектору України передбачає взаємодію всіх чинників внутрішньоекономічного розвитку зі зміною співвідношення між ними. Більш тісна взаємодія української економіки зі світовою зумовлюється значною потребою в нових технологіях, інвестиційних та фінансових ресурсах. Основними передумовами розвитку експортного потенціалу та інтеграції українського молокопродуктового сектору

в міжнародну економіку с: системна ринкова трансформація; розвиток складових структур молокопродуктового сектора, в тому числі національного молочного скотарства; розвиток внутрішньої торгівлі; реструктуризація економіки; формування відкритої економіки, розвиток не лише зовнішньої торгівлі, а й руху факторів виробництва між країнами.

Ключові слова: *молочні продукти, молокопереробна промисловість, експорт, імпорт, експортний потенціал, зовнішньоторговельне сальдо.*

Антощенко В.В. Экспортный потенциал молокопродуктового сектора Украины

В статье исследуется экспортный потенциал молокопродуктового сектора Украины. Украина имеет хорошие возможности и необходимые ресурсы для наращивания внешнеторгового потенциала молочной промышленности. Реальная трансформация экспортного потенциала предусматривает взаимодействие всех факторов внутриэкономического развития с изменением соотношения между ними. Более тесное взаимодействие украинской экономики с мировой обусловлено значительной потребностью в новых технологиях, инвестиционных и финансовых ресурсах. Основными предпосылками развития экспортного потенциала и интеграции украинского молокопродуктового сектора в международную экономику являются: системная рыночная трансформация; развитие составляющих структур молокопродуктового сектора, в том числе национального молочного скотоводства; развитие внутренней торговли; реструктуризация экономики; формирования открытой экономики, развитие не только внешней торговли, но и движения факторов производства между странами.

Ключевые слова: *молочные продукты, молокоперерабатывающая промышленность, экспорт, импорт, экспортный потенциал, внешнеторговое сальдо.*

Antoshchenkova V.V. Export Potential Milk Product Sector of Ukraine

The paper examines the export potential of milk product sector in Ukraine. Ukraine has good capabilities and resources required to build trade capacity of the dairy industry. The real transformation of the export potential of milk sector Ukraine involves the interaction of all factors of domestic economic development with the change of the relationship between them. Closer interaction with the global economy Ukrainian predetermined significant need for new technology, investment and financial resources. The main prerequisites for the development of export potential and Ukrainian integration of milk product sector in the global economy are: systemic market transformation; development components of milk sector bodies, including the national dairy cattle; development of domestic trade; economic restructuring; to an open economy, the development of not only trade, but also the movement of factors of production between countries.

Keywords: *dairy products, dairy industry, export, import, export potential, foreign trade balance.*

Рецензент – Левкіна Р.В., д.е.н., доцент